

Geniřletilmiř zet

Bağımlılık Tedavisinde Aile Görüşme Sayısının Madde Kullanımı Ve Tedaviye Uyumu Üzerine Etkisi: Ön Çalışma

Giriř

Fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan birey, ilk bağlarını ailesi ile kurmaktadır. Bağımlılık, bireyin bu alanlarda pek çok sorun yaşamasına neden olur ve bu sorunların da ailesini etkilemesiyle bir kısır döngü halini almaktadır. Bağımlılık tedavisinde aile faktörünün önemli olduğunu, tedaviyi olumlu yönde etkilediğine dair pek çok bulguya rastlanmaktadır. Madde bağımlılığı olan ve tedaviye dirençli kişiler için aile, kişinin tedaviyle olan bağlantısını sağlayan yardımcı bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, madde bağımlılığı olan kişilerin tedaviye başlama kararını vermede hukuki yaptırımlardan daha çok ailelerinden etkilediklerini göstermektedir. Ayrıca, sadece tedaviye başlamada değil, ailenin tedavi süresince bağımlılığı olan kişiye yaklaşımının da belirleyici bir rol oynadığı ileri sürülmektedir.

Aile üyelerinin, bazı durumlarda bağımlılığı olan kişilere nasıl davranmaları gerektiğini bilemedikleri bazen de karşılaştıkları problemlerle etkin olmayan baş etme yöntemleri kullandıkları gözlemlenmektedir. Bu durum kişinin madde kullanımını sürdürmesine ve arttırmasına sebep olabileceği gibi ailenin işlevselliğini de olumsuz yönde etkileyeceği ileri sürülmektedir. Diğer yandan, ailenin ebeveynlik becerileri gelişmiş, otoriter yerine demokratik ebeveyn stili kullanması ve destekleyici tutumunun olması madde kullanımına karşı koruyucu faktörler olarak nitelendirilmiştir.

Bağımlılık sorunu olan kişi tedaviye gelmediğinde bile aile ile çalışmanın tedavi üzerindeki etkinliğine dair de bazı bulgularına rastlanmıştır. Ailenin davranışındaki değişimin, bağımlılığı olan kişinin de davranışında değişimi etkileyeceğinden bahsedilmiştir. Alkol bağımlılığı olan kişilerin aileleriyle yapılan çalışmaya göre; aileleri bu programa katılan kişilerin kontrol grubuna göre %53'ünde alkol kullanım miktarının azaldığı gösterilmiş hatta aralarından bazılarının da tedaviye dahil oldukları tespit edilmiştir.

Aile bağımlılık tedavisine katıldığında, tedavinin etkinliği artmakta hatta sadece aile ile çalışılması bile bağımlılık sorunu olan kişi üzerinde etkili olduğu savunulmaktadır. Dolayısıyla bağımlılığın sadece birey üzerinden değil, ailenin de tedaviye dahil edilerek çalışılmasının kişinin tedavisine olumlu yönde etki edileceği ön görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM)'ne başvuran alkol ve/veya madde bağımlılığı olan kişilerin aileleriyle yapılan görüşmelerin, madde kullanımı ve tedavi uyumu üzerine etkisini değerlendirmektir.

Yöntem

Çalışmada yer alan katılımcılar, Yeşilay Danışmanlık Merkezi'ne (YEDAM) alkol, madde ya da alkol ve madde kullanım sorunu ile başvuran kişilerin aile üyeleri (anne, baba, kardeş ve/veya eş) arasından seçilmiştir. Ocak 2016- Haziran 2017 arasında YEDAM'a başvuran 156 kişinin 148'i ile aile değerlendirme görüşmesi yapılmıştır. Ailelerin görüşmelere katılımı gönüllülük esasına dayalıdır. Tedaviye katılım göstermek istemeyen ya da merkeze davet edilmesine rağmen YEDAM'a gelmeyen aileler ile görüşme yapılmamıştır. Araştırmaya alınan aileler, psikotik bozukluğu olmayan kişiler arasında seçilmiştir.

Bağımlılığı olan kişilerin alkol/madde kullanma veya kullanmama durumunun değerlendirilmesinde, kişilerin öz bildirimleri göz önünde bulundurulmuştur. Tedaviye uyum ise; bağımlılığı olan her bir kişinin tedavide bulunma süresi olarak ele alınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya dahil edilen bağımlılığı olan kişilerin yaşları 16-69 arasında değişiklik göstermektedir. Örneklemin %8,9'i kadın (n=19), %91,1'i erkektir (n=195). 156 kişinin ailesiyle en az bir görüşme yapılmıştır. Bir aileyle en fazla 12 görüşme gerçekleştirilmiştir.

10 aylık bağımlılık tedavisi süresinde, 156 alkol ya da madde bağımlılığı olan kişinin 148'inin ailesiyle en az bir görüşme gerçekleştirilmiştir. İki veya daha az aile görüşmesi yapılan kişilerin %61'i tedaviye devam ederken, %39'u tedaviyi terk etmiştir. Bir ay ve daha az süredir madde kullanmama oranı %30 iken 3 ay ve daha fazla madde kullanmama oranı %16 olduğu görülmektedir.

Aile görüşme sayısı 2 veya daha az olanlarda 1 aydan fazla madde kullanmama oranı %24,8 iken, 3 veya daha fazla aile görüşmesi yapıldığında bu oran %41 olarak bulunmuştur. 3 veya daha fazla kez aile görüşmesi yapıldığında madde kullanmama oranı 2 veya daha az görüşme yapanlara göre 2 kattan daha fazla olduğu saptanmıştır (Odds oranı=2,72 GA=1,99-3,71).

Üç veya daha fazla aile görüşmesi yapıldığında tedavi terk oranı %20,9 iken, tedaviye devam etme oranının %79,1 olduğu; 2 veya daha az aile görüşmesi yapılanlarda tedavi terk oranı %38,6 iken, tedaviye devam etme oranının %61,4 olduğu görülmektedir. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. İki veya daha az görüşme yapıldığında tedavi terk oranı, 3 veya daha fazla görüşme yapılmasıyla karşılaştırıldığında 2 kattan daha fazladır (Odds oranı=2,37 GA=1,07-5,26).

Tartışma

Bu çalışmada; alkol ya da madde bağımlılığı olan kişilerin aileleriyle yapılan görüşmelerin, tedaviye uyum ve madde kullanmama süreleriyle olan ilişkisini araştırmayı amaçlamıştır.

Bağımlılığı olan kişilerin aileleriyle yapılan görüşme sayısı arttıkça kişinin madde kullanmama süresinin arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum ayrıca kişinin tedaviye uyumunu arttırmış, tedavi terk (drop-out) oranını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin tedaviye katılımı ile bağımlı olan kişinin madde kullanımının azaldığına dair özellikle de gençler üzerine pek çok çalışma yapılmış ve klinik açıdan anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Öte yandan, bu konuda yetişkin popülasyonuyla yapılan pek fazla çalışmaya rastlanamamıştır. Yaptığımız bu ön çalışmada; katılımcıların yaş aralığı değerlendirildiğinde, ailenin yetişkin bağımlıların tedavisine dahil edildiğinde de benzer sonuçların ortaya çıkabileceğini gösterilmiştir.

Bağımlılık tedavisinde tedavi terk oranının özellikle tedavinin ilk bir ayında %50 oranında olduğu tespit edilmiştir. Bağımlılığı olan kişinin madde kullanmama süresinin artmasının kişinin tedavide kalma süresini de arttırıcı bir faktör olduğundan söz edilmiştir. Bu çalışmada, ailenin bağımlılık tedavisine katılımının da benzer şekilde tedavi terk oranını azalttığı ve madde kullanmama sürelerini arttırdığı görülmüştür. Buna bağlı olarak, yapılan aile görüşmelerinin bireyin tedavisi üzerinde pozitif bir etkisi olduğu, tedavinin seyrini olumlu yönde etkilediğine ilişkin bulgularımız; bundan sonraki bağımlılık tedavisi araştırmalarına da farklı bir perspektif kazandırabilir.

Bu çalışmanın kısıtlamalarının başında katılımcıların sayısının az olması gelmektedir. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar genellenemez. Yapılan aile görüşmeleri esnasında standart bir ölçekten faydalanılmamıştır. Ailenin özelliklerine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Bu nedenle aile ile yapılan görüşmeler öncesi ve sonrasında ailenin ebeveynlik becerileri, aile içi bağlar ve aile üyelerinin tutumu gibi parametrelerdeki değişim ve gelişim değerlendirilememesi ayrı bir sınırlılık olarak nitelendirilebilir. Standart bir ölçek ile aile bireylerinin tutum ve becerilerinin değerlendirilmesine ve yapılandırılmış kontrollü koşullarda aile görüşmelerinin yapılmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca, ailelerin görüşmelere katılımı gönüllülük esasına dayandırılmıştır. Dolayısıyla, katılım göstermek istemeyen ailelerin tutum ve becerilerindeki farklılıklara bakılamamıştır. Gelecekte yapılacak araştırmalar için, ailesi tedaviye katılmayan bağımlıların iyileşme süreçleri ile katılanlar karşılaştırılabilir. Aile görüşmelerine ilişkin gözlem sayılarındaki orantısızlık giderilerek, aile görüşmelerinin iyileşme sürecindeki etkinliğinin verimli ölçümü sağlanabilir. Ek olarak, kişilerin alkol ya da madde kullanmama durumları sadece kişilerin öz bildirimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda ailenin görüşlerinin alınması ve idrar testi ile değerlendirmenin yapılması yararlı olacaktır.

Bir ön çalışma olarak, bu araştırma aile ile yapılan görüşmeler ve bu görüşmelerin sayısının tedavinin seyrindeki önemini göstermektedir. Bu bulgunun klinik pratiğe önemli bir yol gösterici olacağı kanaatindeyiz.